

“DEPREM VE TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ZARAR GÖREBİLİRLİK: KADINLARIN KATMERLİ DEPREM DENEYİMLERİ, HATAY, 2023” BAŞLIKLİ MALTEPE ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJESİ BULGULARI

MALTEPE UNIVERSITY SCIENTIFIC RESEARCH PROJECT FINDINGS TITLED “EARTHQUAKE AND GENDER-BASED VULNERABILITY: WOMEN'S MULTIPLE EARTHQUAKE EXPERIENCES, HATAY, 2023”

Doç. Dr. Gökçesu AKŞİT DUDAKLI

Maltepe Üniversitesi, Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar için Uygulama ve Araştırma Merkezi (SOYAÇ), gokcesuaksit@maltepe.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7012-5667>

Kaya YÜKSEK

¹ Maltepe Üniversitesi, Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar için Uygulama ve Araştırma Merkezi (SOYAÇ), kayayuksekk@maltepe.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6059-5550>

ÖZET

Projede, 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli gerçekleşen ve on bir ili etkileyen depremlerin ardından Hatay ilinde 18 yaş üstü kadınlarla afet sonrası dönemde toplumsal cinsiyete dayalı zarar görebilirlik ve bu zarar görebilirliği oluşturan koşulların kadınlar üzerinde yarattığı katmerli yük araştırılmıştır. Ünür'ün (2021) ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel olarak belirttiği afet sonrası insani zarar görebilirlik kategorileri detaylandırılarak kadınların ekonomik özgürlüğü, istihdama katılımı, afet sonrasında giyim kuşama ilişkin yaşadıkları, hijyen, üreme ve cinsel sağlık konularındaki erişim sıkıntıları, bakım verme ve evi kurma, cinsel şiddete maruz kalma durumları üzerinden ele alınarak etnik ve sosyoekonomik yapının, afete yaklaşımın, eğitimin etkileri dikkate alınmış, kadınların kendini gerçekleştirme konusunda baskı görüp görmedikleri, nüfusa ilişkin kayıpların telafisinden sorumlu tutulma durumları (daha fazla çocuk doğurma konusunda baskı görüp görmedikleri) araştırılmış ve afet sonrasında yaşadıklarına ilişkin kontrolün kimde olduğunu düşündükleri ve dayanıklılık stratejileri görülmeye çalışılmıştır.

Bu amaçla 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremi Hatay'da yaşamış olan 18 yaş üstü kadınlarla derinlemesine görüşmeler ve odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Kadınlar üzerinde oluşan katmerli yükte kuşaklararası farkların ve depremin ardından konteyner-kente gitmenin/evde kalmanın büyük etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hatay ilinin Antakya, İskenderun ve Arsus ilçelerinde gerçekleşen çalışma, bu ilçelerin farklı sosyodemografik, sosyokültürel ve sosyoekonomik açılarından Hatay'ın farklılıklarını temsil edebilirlikleri göz önünde bulundurularak planmış ve katılımcılara kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır. Depremin ardından konteyner-kente yerleştirilmiş kadınların daha fazla sorun yaşadığı tespit edilmiş ve özellikle dar bir alana sıkışma, sosyal bağların azlığı, sosyal normların gerilemesi (anomi), çocuklarla yaşanan sorunların artması ve ev içi emek paylaşımı gibi başlıklarda bu sorunların toplandığı görülmüştür. Ayrıca kadınların kuşaklararası yüklerine üç farklı yaş grubu özelinde bakılmış (18-39, 40-64, 65 ve üstü) ve deprem sonrası yükler bağlamında en çok 65 yaş üstü yalnız yaşayan kadınların zorlandığı görülmüş, 18-39 yaş arasının daha dirençli olduğu, 40-64 yaş arasının da sahip olduğu/bakmakla yükümlü olduğu çocuk sayısına bağlı olarak yükünün değiştiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Katmerli Yük, Zarar Görebilirlik, Afet Sonrası Dönem.

ABSTRACT

In the project, the gender-based vulnerability in the post-disaster period with women over the age of 18 in Hatay province, following the earthquakes that took place in Kahramanmaraş on February 6, 2023, and affected eleven provinces, and the increased burden created by the conditions that generate this vulnerability on women were investigated. Post-disaster human vulnerability categories, which Ünür (2021) stated as economic, social, physical, and environmental, were detailed and women's financial freedom, participation in employment, post-disaster clothing experiences, access difficulties in hygiene, reproductive and sexual health, caregiving and homelessness were discussed. The effects of ethnic and socio-economic structure, approach to disaster, and education were taken into account, as whether women were pressured to realize themselves, whether they were held responsible for compensating population losses (whether they were pressured to give birth to more children) was investigated, and it was tried to see who they thought was in control of what they experienced after the disaster and their resilience strategies.

For this purpose, in-depth interviews and focus group discussions were held with women over the age of 18 who experienced the February 6, 2023, Kahramanmaraş-centered earthquake in Hatay. It was concluded that intergenerational differences and going to the container city/staying at home after the earthquake had a great impact on the increased burden on women. The study, which took place in Antakya, İskenderun, and Arsus districts of Hatay province, was planned by taking into account the fact that these districts represent the differences of Hatay in terms of different sociodemographic, sociocultural, and socioeconomic aspects, and the participants were reached by the snowball method. It was determined that women who settled in container cities after the earthquake experienced more problems, and these problems were grouped under headings such as being squeezed into a narrow space, lack of social ties, decline in social norms (anomie), increased problems with children and sharing of domestic labour. In addition, the intergenerational burdens of women were examined in three different age groups (18-39, 40-64, 65 and above) and the context of post-earthquake loads, it was seen that women over the age of 65 and living alone had the most difficulty. It has been determined that the burden of people between the ages of 40 and 64 varies depending on the number of children they have/are responsible for caring for.

Keywords: Cumulative Burden, Vulnerability to Harm, Post-Disaster Period.

GİRİŞ

Projede, Türkiye’de 6 Şubat 2023’te Kahramanmaraş merkezli gerçekleşen ve on bir ili etkileyen depremlerin ardından Hatay ilinde 18 yaş üstü kadınlarla afet sonrası dönemde toplumsal cinsiyete dayalı zarar görülebilirlik ve bu zarar görülebilirliği oluşturan koşulların kadınlar üzerinde yarattığı katmerli yük araştırılmıştır. Ünür’ün (2021) ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel olarak belirttiği afet sonrası insani zarar görülebilirlik kategorileri detaylandırılarak kadınların ekonomik özgürlüğü, istihdama katılımı, afet sonrasında giyim kuşama ilişkin yaşadıkları, hijyen, üreme ve cinsel sağlık konularındaki erişim sıkıntıları, bakım verme ve evi kurma, cinsel şiddete maruz kalma durumları üzerinden ele alınarak etnik ve sosyoekonomik yapının, afete yaklaşımın, eğitimin etkileri dikkate alınmış, kadınların kendini gerçekleştirme konusunda baskı görüp görmedikleri, nüfusa ilişkin kayıpların telafisinden sorumlu tutulma durumları araştırılmış ve afet sonrasında yaşadıklarına ilişkin kontrolün kimde olduğunu düşündükleri ve dayanıklılık stratejileri ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

Afet sosyolojisi literatürü incelendiğinde, depremle ilgili olarak toplumsal cinsiyet rolleri ve zarar görebilirlik, cinsiyete göre afetlerden/depremlerden zarar görebilirlik üstüne yapılmış bazı araştırmaların bulunduğu görülmektedir. Örneğin 18–65 yaşları arasındaki ve yüzde doksanı deprem sırasında Dinar’da bulunan 315 kişiyle yapılan niceliksel çalışmada, 1995 Dinar depreminden sonra psikolojik sıkıntı, bu sıkıntılarla baş etme becerileri ile sosyal destekteki cinsiyet farklılıkları, kadın ve erkeklerin psikolojik sıkıntı düzeylerini etkileyen diğer faktörler incelenmiştir (Karancı ve diğerleri, 1999). Kadınların erkeklere göre daha çok sıkıntı yaşadıkları aynı zamanda erkeklere göre depremden bu yana daha fazla olumsuz yaşam deneyimleri olduğu bulgusu elde edilmiştir. Yapılan araştırmada erkekler için problem çözme gibi iyimser yaklaşım en çok kullanılan baş etme becerisi iken, kadınlar için kadercı yaklaşım en çok kullanılan beceri olarak öne çıkmaktadır.

Marmara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü tarafından 2006 yılında Düzce’de gerçekleştirilen “Depremden 5 Yıl Sonra Düzce İlinde Değişen Toplumsal, Ekonomik ve Kişisel Yaşam” isimli çalışmada da depremle ilgili olarak toplumsal cinsiyete dayalı farklar saptanmıştır. Niteliksel ve niceliksel yöntemlerin bir arada kullanıldığı bu araştırma, depremin en yoğun yaşandığı merkez ilçe olan Kalıcı Konutlar ve Gölyaka ilçesinin üç köyünde yapılmıştır. Beş yıldan daha uzun süre Düzce’de ikamet etmiş ve her iki depremi Düzce’de yaşamış olmak, 200 kişilik nicel çalışma örnekleme dahil edilme kriteridir. Niteliksel çalışmada 140 görüşme yapılmıştır. Araştırma sonucunda deprem sonrasında kadınların sivil toplum kuruluşları ile çalışma yaşamında erkeklere kıyasla daha fazla rol üstlenmesi, erkeklerin depremden sonra işini kaybetmesi, iş kaybı sonrasında şiddet ve boşanma oranının artması, toplumsal cinsiyet rollerinde meydana gelen değişimler gibi sonuçlar olduğu görülmüştür (Altunoğlu ve arkadaşları, 2007).

Kasapoğlu ve Ecevit’in (2001) “Depremi Sosyolojik Araştırması” adıyla, 1999 Marmara Depreminde sonra nicel ve nitel yöntemler kullanarak 500 depremlide ile yaptıkları çalışmada, depremden sonra erkeklerin kendilerinden beklenen toplumsal cinsiyet rollerini yerine getiremedikleri için psikolojik olarak olumsuz davranışlar geliştirdiklerini, erkekler arasında sağlığa zararlı olan sigara ve alkol tüketimi davranışlarında artış olduğunu tespit etmişlerdir.

“Afet Süreçlerinde Kadın Bireylerin Yaşadığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri: İzmir İli Örneği” isimli çalışmada deprem sırasında evi hasar alan ve depreme evinde yakalanan 18 yaş üstü 30 kadın katılımcıyla yapılandırılmış mülakat tekniğinde görüşmeler gerçekleştirilmiş olup kadınların afet süreçlerinde sorun yaşadığı en temel konuların başında bilişsel sağlık sorunlarının geldiği görülmektedir (Demirci ve Avcu, 2021). Uykusuzluk, karamsarlık hali, travma, stres, anıların kaybedilmesi sonucunda duyulan üzüntü, endişe kadınlar arasında en çok görülen psikolojik sorunlar arasında yer almaktadır. Kadınların yaşadığı bir diğer sorun ise, karar alma süreçlerinde kendilerine danışılmaması, yetkili birimler tarafından bilgi verilmemesi ve sözlü şiddete maruz kalmalarıdır. Bu sorunlara ek olarak vurgulanan diğer bir durum ise maddi imkânların yetersizliğidir. Bir anda neredeyse tüm mal varlıkları yok olan bireyleri, kira ve kredi masrafları oldukça zorlamaktadır. Araştırmada kadınların depremlerde çoğu zaman yaşadığı, hijyen ve bedensel ürünlerin eksikliği, afetin yıkıcı etkisinin görece az olması ve yardımların çok olması nedeniyle rastlanılmamış olması da ilgi çekici görülmektedir.

YÖNTEM

Yukarıda anlatılan amaçla 24-28 Ekim 2023 tarihleri arasında araştırma ekibinden iki araştırmacı yaptıkları Hatay ziyareti sırasında anılan depremi bizzat yaşamış 18 yaş üzeri toplam sekiz kadının katılımıyla yedi Derinlemesine Görüşme; toplam 14 kadının katılımıyla da iki Odak Grup Görüşmesi gerçekleştirmişlerdir. Derinlemesine görüşmelerde, ayrıca iki

kadın STK profesyoneli ve bir depremi yaşamış erkek de bulunmaktadır. Bu görüşmeler, Hatay ilinin Antakya, İskenderun ve Samandağ ilçelerinde, sosyodemografik, sosyokültürel ve sosyoekonomik açılardan Hatay'ın farklılıklarını da temsil edebilirlikleri göz önünde bulundurularak planmış ve katılımcılara kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır.

Metodoloji

Araştırma verileri, nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşme ve odak grup görüşmesi teknikleri kullanılarak toplanmıştır. Derinlemesine görüşme (DG); bir veri toplama tekniği olarak, açık uçlu soruların sorulması, dinlenmesi ve ilişkili ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini mümkün kılar. Bu teknik araştırmacının alan çalışmasında ayrıntılı ve derinlemesine bir biçimde konuyu kavramasına yarayacak bir araçtır. Derinlemesine görüşmede sıradan günlük konuşmalardan farklı olarak araştırmacının konuşmayı yönlendirdiği, zaman zaman ayrıntılı sorularla zenginleştirilen, konuşulan kişinin kendisini rahatça ifade edebildiği bir süreç yaşanır. Görüşme günlük konuşmalardan farklı bir biçimde araştırma amacına bağlı olarak gerçekleştirilir (Kümbetoğlu, 2008).

Sosyal bilimlerde kullanılan odak grup görüşmelerinde (OGG), 6-10 katılımcıdan oluşan ve belli kriter(ler)e göre seçilmiş bir grup oluşturulur. Bu yöntem, yetenekli bir moderatör tarafından yönetilen, katılımcıların belirli bir konuya ilişkin görüşlerini, algılarını ve tutumlarını derinlemesine incelemeyi sağlamaktadır (amaçlayan rehberli bir tartışmayı kolaylaştırır (Jain, 2023).

Bütün görüşmeler Whisper yazılım programı yardımıyla çözülmüş ve araştırmacılar tarafından her biri dikkatlice değerlendirilerek veri analizi yapılmıştır.

Bu metinde, bölgede yapılan gözlemler, derinlemesine görüşmelerde edinilen izlenimler de katılarak özellikle konteyner-kent sakini kadınların katıldığı odak grup görüşmeleri temelinde bulgular sunulmaktadır.

BULGULAR

1. Tanımlayıcı Bulgular

Proje ekibinden iki araştırmacı Hatay ziyareti sırasında anılan depremi bizzat yaşamış 18 yaş üzeri toplam sekiz kadının katılımıyla yedi Derinlemesine Görüşme (DG); toplam 14 kadının katılımıyla iki Odak Grup Görüşmesi (OGG) gerçekleştirmişlerdir. Derinlemesine görüşmelerde, ayrıca iki kadın STK profesyoneli ve bir depremi yaşamış erkek de bulunmaktadır. Bu görüşmeler, Hatay ilinin Antakya, İskenderun ve Samandağ ilçelerinde, sosyodemografik, sosyokültürel ve sosyoekonomik açılardan Hatay'ın farklılıklarını da temsil edebilirlikleri göz önünde bulundurularak planmış ve katılımcılara kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır.

Görüşülen kişilerin özelliklerinin verildiği Tablo 1'de, DG2'deki katılımcıların profesyoneller, DG5, DG6 ve DG7'deki katılımcıların ise hem depremi bizzat yaşamış olan hem de profesyonel olarak gözlem ve değerlendirmeler yapabilen kişiler oldukları görülmektedir. İskenderun'da bir konteyner kentte yapılan OGG'lerde ise, katılımcıların biri hariç hepsi, depremi yaşayarak orada kalmaya mecbur olan konteyner kent sakinidir. Anılan bir kişi de o konteyner kentte idari personel olarak çalışan kadındır (OGG2, 10).

2. BULGULAR

Araştırma bulguları dokuz alt ana başlıkta sunulmaktadır.

2.1. Deprem Sözcüğünün İlk Akla Getirdikleri

Deprem sözcüğünün ilk akıllarına getirdikleri doğal olarak korku, panik, çaresizlik olmuştur.

“Korku, büyük bir korku ve panik. Yani ölüm korkusunu yaşadık yani. YAŞAMAK LAZIM” (OGG2, 9)

“Bütün acıların başlangıcı. Bütün acıların başlangıcı. Deprem gelince yokluğu, açlık, evsizlik her şey geliyor” (DG4)

“Aynen tarifi yok. Sadece o, yani bir de çığlıklar var. Bitiyor dedikçe şiddet artıyordu yani.” (OGG2, 11)

“Sarsıntı esnasında yaşamla ölüm arasında gidip gelmek. Hani ne olacağını bilmiyorsun. Evet. Şiddetli bir sarsıntı. Hani ben buradan çıkacağım mı? Çıkmayacağım mı? Hadi devam edeceğim. Devam edeceğim yaşamaya, yoksa bir an her şey bitmeyecek. Küçük mahşeri yaşadık. Büyük mahşer değil. Küçük mahşer. Çaresizlik” (OGG2, 11)

“Zaten bizim hayatımız depremden öncesi ve depremden sonrası ikiye ayrıldı. Ama sıfırdan hayat başlıyor (OGG2, 13)

“İnsan canının ne kadar ucuz olduğunu da görmüş olduk.” (DG1)

Deprem evlerde, ailelerde, düzenlerde olduğu vurgusu ile ilgili olarak, depremin asıl nerede olduğu /nasıl yaşandığı ile ilgili açıklamalar da son derece ilginçtir:

“Hani deprem oldu, karada oldu ama asıl deprem evde evde, binalarda, insanlarda oldu. Her şey(in) altı, üst oldu. Benim gözlemlediğim bazı düzen vardı. Hani eşler arası olsun çocuklar aile içi, sosu hepsi karıştı. Ha şimdi o düzen tutmayı çalışıyor mu? Hı hı. Başarabiliyor mu? Ben başaramadığımı düşünüyorum bazen” (OGG1, 7)

“Her şeyimiz dışarıya döküldü. Hani uı nasıl diyeyim? Mahrimiyet (mahremiyet) diye bir şey kalmadı. Çocuklar da bocaladı, işte bu yüzden. Çocuklar mesela evde bir düzenim vardı, bir mahrumiyetin vardı, bir eşyan bir şeyin, düzenin, çocukların uyku saati, okul saati, oynaması saati. Hiçbiri kalmadı.” (OGG1, 4)

2.2. Deprem ile ilgili sorumluluğun kimlerde olduğu ile ilgili fikirler

Depremlerle, daha doğrusu depremin bu denli yıkıcı sonuçlarının olması ile ilgili yorumlamalar hemen tüm katılımcılarca benzer şekilde dillendirilmiştir. Sadece bir grupta okur-yazar olmayan yaşlı bir kadın, *“bunun Allah'ın işi”* (OGG1, 6) olduğunu belirtmiştir. Genel olarak yer hareketi olarak *“Allah'ın yarattığı”* olduğunu kabul ettiklerini, ancak bu konuda, insanların ihmalkarlığı olduğunu, bunun olacağı bilinmesine rağmen tarafların, mühendislerin, müteahhitlerin ve devletin önlem almadıklarını, özellikle kontrol mekanizmalarının sınırlı olduğunu açık bir dille vurgulamışlardır.

“Yani Allah'ın verdiği de, bilim bunu aylar öncesinden, yıllar öncesinden zaten bağıra bağıra söyledi. Yani insanların ihmalkarlığı da var. Yani. Rabbim sana diyor ki burada ateş var diyor. Bunu elinle tutmak var diyor. Bir de maşa ile tutmak var diyor, közü. Mantığını çalıştır, tedbirini al.” (OGG1, 4)

“Benim evde bir çatlak bile yok. Ama iki katlı ev olduğu için alt kolonda kırılmalar olmuş. Evet. He yıkılacak dediler. Alt kolon kırılmış yani. Ben gittim itiraz etmeye. Ama bu

dediler senin bacağın kırılrsa dedi. Alıp yürüyebilir misin dedi. Bilgisayarda öyle çıkıyor. Gördüm gördüm.” (OGG1, 5)

“Tabii ki Allah'tan geldi. Tabii ki ona inanıyoruz ama... Ben olsam şahsen gider İstanbul, Ankara'yı yaparım. İman getirdik. Ama şey var. Gerçekten. Bir de sana diyor ki bir şey yaparken tedbirini. Yani burada tedbir alınması gerekirken. Burada tedbir alınması gerekiyor. Farklı yani. Yani ben de gençken, yıllar önce söylemişlerdi. On yıl gecikti. Hani eli kulağındaydı, bekleniyordu. Oldu yani bunun Allah'la bir herhangi bir ilişkisi yok. Ya şimdi sorumluluğu herhangi birine yüklemek zor. Çünkü niye? Mühendisler mi yükleyeceksin? Belediyeye mi yükleyeceksin? Yoksa bir, ne bileyim bir milletvekiline mi yükleyeceksin? Kısaca sen devlete mi yükleyeceksin? Yani kime yükleyeceksin? Yani tabii ki şimdi devlet diyor ki kim olursa olsun devlet diyor ki bir iş yaparken düzgün yap. Tamam o düzgün yap dedi de onun altları düzgün yapmazsa. Devlet de kontrol edecek. Yani işte kontrol ederken bile maalesef. Kontrol mekanizmaları da sınırlı.”

“Allah'tan geldiğini doğal bir afet olduğunu ve bunu bilim adamları açıkladı. Tedbirini almadı. Biz İstanbul'u beklerken sağ gösterip sol vurma. Ama burayı da söylemişler. Ya tamam Kur'an-ı Kerim'de de yazıyor. Hatay'ın bir daha yıkılıp bir daha tekrar kurulacağı yazıyor ama biz her an İstanbul'da olacak diyerekten. Kırk üç yaşındayım hiç bu zamana kadar ben böyle bir deprem görmedim. ... Ben de diyorum yani inancımız büyüktür yüce Rabbime. Allah'tan gelen bir şeydir ama ben biraz da müteahhitlere buluyorum. Ya neden desen, çünkü malzemelerden çalınma oluyor. Kendi istediği gibi yürütüyor, yapıyor. Biraz maddi de. Esas sıkıntı orada. Eski binalar neyse de, daha iki üç yıllık binalar eski binalardan çabuk yıkıldı. Oturulmamış binalar yıkıldı.” (OGG2, 12)

“İhmalden. Üsteliklerinden, müteahhitlerin fazla insanlarla uğraşmamak için ve ev sahipleriyle o binalara yapılacak bakımların yapmaması kaynaklı. Bizim merdivenin ara boşluğundan sular akıyordu. Yağmur yağdığında biz dışarıda değil apartmanın içinde ıslanmaya başlamıştık. Kattan kata çıkarken bile paçalarımızı topluyorduk. Merdivenlerin şeyleri dökülmeye başladı. İlk başlar tabii ki bu kadar değil de son dönemlerde kendini belli etmeye başlıyordu. Ev sahibinin biri, aydat (aidat) ya da masrafları hepsi veriyor. Bir kişi vermiyor diye kimse yanaşmıyor, yapmıyor. O benim hakkım değil, ben ödemeyeceğim. Bunlar da tabii engel oldu bizim binalar için. Aslında hepsi sorumsuzluk. Hepsi sorumsuzlar. Bir söz vardı, deprem insanları öldürmez ama binalar insanları öldürür. Binaları da yapanlar yine insanlar.” (DG1)

Yağmacılarla ilgili söylenenler de ilginçtir:

“Hatta deprem olduğu anda millet canını kurtarayım diye kaçıyor ama bir de yağmacılar!” (OGG1, 5)

“Deprem sabahı saat dokuzda kilisenizin yıkıntısı üzerinde kendilerince yardıma ihtiyacı olan kimse var mı onlara bakıyoruz diyen yağmacılar vardı. Muhtemeldir ki kiliseden bir şey çıkacak (diye) düşünüyorlar.” (DG7, K)

Görüşmeler sırasında, katılımcılardan hemen hiç birisinin vatandaş olarak kendi sorumlulukları ile ilgili herhangi bir şey söylememesi çok dikkat çekicidir. OGG katılımcılarından sadece biri, bu anlamda en önemli soruları sormuştur:

*“Tabii ki Allah'tan geldiğine inanıyorum. Çünkü Allah nasip etmedikten sonra rüzgâr kımıldamaz ama tabii ki ihmalkârlık da var bir süreçte. Önemli olan ne düşündüğümüzün dışında **bundan ders çıkartabildi mi?** Birçok insan. Yok. Hiç çıkartmıyor. Hiç kimse bir şey çıkarmadı. Bizim elimizden bir şey gelmiyor. Bir müteahhit değiliz. Evet. Ev yapımı nedir bilmiyoruz. **Önemli olan hani insanlar bu saatten sonra elini şurasına koyup vicdanıyla ilerleyecek mi?** Evet. Daha çok çalmalar, çırpmalar başlar.” (OGG2)*

2.3. Bundan Sonra Vatandaşların Depremi Ağır Sonuçlarından Etkilenmemek İçin Neler Yapabileceği ile İlgili Görüşler

Bu konuda katılımcıların akıllarına hemen depreme dayanıklı evler almak, kiralamak gelmekte; deprem hemen olacakmış gibi hazırlıklı olmanın önemi vurgulanmaktadır.

“Sadece evinizde kendinizi korumanız gereken bir alan. Ve müstakil evler. Bir de ya bina da olsa ya mesela burada da bazı binalar hiç yıkılmadı. Depreme dayanıklı (ev yapan) müteahhitlerle çalışmak. Ya oturduğunuz evi gerekirse yıktıracaksınız.” (OGG1, 7)

“Hani biraz daha bu tür olaylarda dikkat etmemiz gerekiyor. Evet zamanını bilmiyoruz. Ama o zaman her gün yaşanacakmış gibi her gün yaşanacakmış gibi tedbirli davranmayı (bilmek gerekiyor). “İşte deprem anında panik yapmamak gerekiyor. Efendim o yaşam dedikleri gibi yani o yaşam üçgeni. Bunu mutlaka evinizde bir yer belirlemeniz lazım. Deprem çantası. Onu bir şekilde buldurmamız gerekiyor. Biz çünkü biz çok ciddi anlamda hazırlıksız yakalandık buna. Ya bizim yaşadığımız ciddi anlamda çok kötü bir şeydi. Allah kimseye bunu yaşatmasın. Bir deprem bir dakika sonra olacakmış gibi hazırlanacaksınız. Ve kesinlikle yanınızda düdüğ buldurunuz. Gece yatarken boynunuzu asın onu.” (OGG1, 4)

“Şahsa da çok iş düşüyor. Şimdi mesela İstanbul için bangır bangır bağıyorlar. İstanbul'da büyük bir deprem olacak. Her an olabilir. İşte o yüzden tedbirli olun. Telefonlarınız sürekli şarjlı olsun. Evet telefonlarınız akşamlar ekseri depremler gece oluyor. Bir fener buldurmaya çalış. Soğukta kalmamak için başucunuzda bir şeyler buldurun.” (OGG1, 1)

2.4. Deprem Öncesi ve Sonrası Ailenin Durumu: Deprem Sonrasında Yaşananlar

Deprem öncesi var olan düzenin tamamen yok olması ve içinde buldukları koşullarda yeniden kurulmasının da mümkün olamaması vurgulanmakta; özellikle konteyner kentlerde ve çadırlarda yaşayanlar açısından dar alana sıkışmışlığın sonuçları sıklıkla dile getirilmektedir.

Deprem sırasında “kıyamet yeri gibi” olduğunu, ama deprem sonrasında da çok büyük sıkıntılar yaşandığını, belli bir düzen kurulmuş olsa da çok sıkıntı çektiklerini anlatmışlardır (OGG1 ve 2).

Deprem sonrasında birkaç ailenin zorunlu olarak birlikte yaşamalarının getirdiği olumsuz sonuçlar da çok dikkat çekicidir. Bu durumun akrabalarla ilişkilerin kopmasına neden olduğu görülmekte, bu da kişileri rahatsız etmektedir.

“Yani birinin evi sağlamsa bir sürü insan geliyor, o evde kalıyor. Biz kardeşimle kavga ettik. ... Ev evi üç dört tane aile o evi içinde. Yani ev ev üstünde. Çocuklar hani ben şunu anlatayım size. Biz üç dört aile beraber yaşadık. Ama çok büyük çatışmalar oldu. Çünkü senin yaptığını diğeri beğenmiyor. Diğerinin yaptığını sen beğenmiyorsun. Yemekler hepimiz aynı yemeği yapıyoruz. Ben yemeğe kimyon koyuyorum. O yemeğe kimyon koymuyor. O diyor ki koyma ben diyorum ki koyayım. Benim çocuklarım öyle seviyor. ... Bu sefer kardeşler biz (çatışma işareti yaparak) böyle olduk. Evet. Bir de işin içine gelin girdi.” (OGG1, 3)

“Senin düzenin farklı oluyor. Senin çocukların yediği farklı oluyor. Sen çocuklarına yapsan, diğelerine de yapmak zorunda oluyor. Evet ama şimdi çadırda yaşıyorsun ya. Eee yemekleri mesela beraber hazırlıyorsun. Masrafları beraber gideriyorsun. Senin sesin yükseliyor karşısındakini. Sesi yükseliyor. Kardeşsin ama diyorsun ki ya biz nasıl kardeşmişiz böyle?” (OGG2, 12)

“Yani ilk günü buradan çıktık hemen. Gidecek bir imkânımız olduğu halde teyzemlerin yanına Adana'ya gitmiştik. Çünkü yalnız kalmakla, bir evde kalmaktan çok korkuyorduk. Benim en büyük problemim u gittiğim her yerde ilk başta her şeye atıldığım için bu defa insanlar bütün iş yükünü benim üzerime vermeye başladı. Şimdi iş vermeye başladı. Oturamıyordum ben. Yani benim bu işin sonunda özet olarak söyleyebileceğim, yedi kat yabancının yanına git, akrabanın yanına gitme. Mersin'de arkadaşımın yanına gittim. Biz daha çok rahat ettik. Hani atalarımız der ya, akrabayı akrep soksun. Vallahi soksun.” (OGG2, 14)

“Her açıdan çocuk eş yani artık herkes tahammülsüz olmaya başlamış. Yani ne çocuklar tahammül edebiliyor annesini, babasını, anne, eşler tahammül ediliyor. Yani sanki bu deprem herkesin iç yüzünü ortaya çıkardı. Kimse kimseyi kırmaktan kaçınmıyor artık.” (DG3)

Deprem bütünü umutlarını, gelecek için heveslerini kırdığını ve “her şeyin boş olduğunu” anladıklarını, “bir şeylere sahip olmak için çalışırken hayattaki en değerli şeylerle ilgilenilemediği”ni söyleyenler olmuştur.

“Umutlarım kalmadı. Öyle bir psikoloji oldu bizde, aslında hani. Eee ben de depremden önce çalışıyordum. Mesela ev almıştım, zorla almıştım. Çok şükür yani kendi yağımızda kavruluyoruz tamam mı? Ben de çalışıyordum. Şimdi de eşimi ben bıraktım yani. Ama o evi nelerle yaptık her şeyi doğal gazına kadar taktım, bir ay sonra deprem oldu mesela. Sonra dedim çalışmayacağım ya. Eşim çalışsın bize baksın çok şükür. Yani dünyayı yaşarken bir şeye sahip olmak için tamam çabalamamız gerekiyor ama eee onun yanı sıra hayatta en değerli şeylerinle ilgilenemiyorsun. Çocuklarımla mesela tamamlamayla ilgilenemiyordum. Eşimle. Eşim de benle çocuklarla ilgilenemiyordum. Eşim gidiyordu ben geliyordum. Ben gidiyordum eşim geliyordu. Neymiş? İyi kötü bir ev alalım. Aslında kiracılar da yaşıyor. Ev sahipleri de. Şu anda ne oldu? Herkes aynı duruma düştü. O yüzden dedim ki ya çok şükür ben çocuklarımla ilgileneyim. Hayatı dolu dolu yaşayayım. İş para gelir bir şekilde. Kimse aç değil çok şükür. Şu anda herkesin durumu iyi. Şu deprem bölgesinde. Allah razı olsun. Tabii çok zor durum.” (OGG1, 4)

Yüksek lisans yapmış bir kadının bu anlamda şu ifadesi de ilginçtir:

“Yani daha minimal olacağız herhalde. Daha basit hayatları istiyoruz hepimiz. Büyük ev olsun diye istemiyor kimse. Ay şöyle evim olsun. Şunu alalım. Eskiden öyleydi” (DG6)

Deprem sonrası yaşanan fırsatçılıkların da, depremzedeleri etkilediği belirtilmektedir.

“Depremden önce de geçiniyorduk, şimdi de geçiniyoruz çok şükür. Ama insanların fırsatçılığı... Evet. Yani ben depremin ilk baştaki döneminden bahsetmek istiyorum. İşte biz buraya geldik. Bir şey almak için çarşıya gidiyorum. Elinde bütçen kısıtlı. Ya bu depremden önce iki liraydı. Ama yirmi lira diyor. Biliyor alacak. Ya da almayacaksın. Yani çaresiz kalıyorsun. Alayım mı? Almayayım yani. Bir geçim karın topluluğu diye çok şükür karnımız da doyuyor ama alım gücümüz azaldı. Çarşıdaki esnaflar çok acımasız.” (OGG1, 5)

Katılımcılar arasında sadece bir kişi depremden sonra, koşullarının çok daha iyi olduğunu ifade etmiştir.

“Depremden önce. Evet. Depremden önce benim sadece bir tane çocuğum çalışıyordu. Benim evimin bütün yükünü o karşılıyordu. Sigortalı çalışıyordu. Depremden sonra benim üç çocuğum da çalışmaya başladı. Sanki çok daha iyi oldu. Yani ha böyle bir şey olmasın istemem ama ben çocuklarıma da dedim sanki bu depremden sonra bizim hayatımız

daha da güzelleşecek. Yani ben onu yaşadım. Depremden önce dipteydim. Ama depremden sonra daha bir farklı hayatım.” (OGG2, 9)

2.5. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zarar Görebilirlik

Kadınlar üzerinde oluşan katmerli yükte kuşaklararası farkların ve depremin ardından konteyner-kente gitmenin/çadırda/evde kalmanın büyük etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Depremin ardından konteyner kente yerleştirilmiş kadınların daha fazla sorun yaşadığı tespit edilmiş ve özellikle dar bir alana sıkışma, sosyal bağların azlığı, sosyal normların alt-üst olması, tam bir anomi halinin yaşanması, çocuklarla yaşanan sorunların ciddi biçimde artması ve ev içi emek paylaşımı gibi başlıklarda bu sorunların toplandığı görülmüştür. Ayrıca kadınların kuşaklararası yüklerine üç farklı yaş grubu özelinde bakılmış (18-39, 40-64, 65 ve üstü) ve deprem sonrası yükler bağlamında en çok 65 yaş üstü yalnız yaşayan kadınların zorlandığı görülmüş, 18-39 yaş arasının daha dirençli olduğu, 40-64 yaş arasının da sahip olduğu/bakmakla yükümlü olduğu çocuk sayısına bağlı olarak yükünün değiştiği saptanmıştır.

Depremin, maddi/manevi kayıpların dışında her yaş ve cinsteki kişileri özellikle psikolojik açıdan etkilediği açıktır. Kadınlar, depremden önce de sahip oldukları sorumluluklarının depremden sonra çok arttığını belirtmektedirler. Çocukların bakımının, eş ile her türlü ilişkinin düzenlenmesinin; yepyeni ve birbirine hiç benzemez kişilerle komşuluk ilişkileri geliştirme ve sürdürme zorunluluğunun özellikle kadınları zorladığı ortaya çıkmıştır. Ne aile içinde ne de komşularla mahremiyetin hiç ol(a)mayışı ve kadınların fizyolojik farklılıklarından kaynaklanan ihtiyaçlarının özellikle depremden sonraki günler ve haftalarda ciddi sıkıntılara neden olduğu vurgulanmıştır. Aile içi şiddetin artışı da bir diğer dikkat çeken husustur. Öte yandan, erkeklerin toplumsal rollerinin de zor olduğunu ve onların da sosyo-psikolojik desteğe ihtiyaçları olduğunu belirtenler bulunmaktadır.

Kadının toplumdaki rolü nedeniyle erkeklere göre farklı ve daha fazla sorunlar yaşadıklarını, bunun deprem sonrası çok arttığını belirtmişlerdir. Kadının deprem sonrası eklenecek yeni bir sorumluluğuna işaret eden üniversite mezunu bir kadının belirttiği ilginçtir:

“Örneğin, bir yerden bir yardım alınması gerekiyor. Hala kadınlar gidiyor. Erkekler gitmiyor. ... Özellikle doğu kökenli kadınlarda biraz daha fazla, erkekler onları biraz daha fazla ön plana sürdü. Bu o kadar kendi mantığında bir şey, ya belki gururuna yediremiyor. Belki kadını daha önemsiz buluyor. Aman o istesin vermezlerse, reddedilen o mu olsun diye düşünüyorum bilmiyorum.” (DG7, K)

Kadınların deprem sonrası yaşadığı sorunlar şöyle dile getirilmiştir:

“Kadın her yere sığıyor. Bak bir erkek çıkar dışarıda istediği her yerde yatar. Aynen. Ama kadın kalamaz.” (OGG2)

“Kadın kalamaz. Aile yapısı. Hakikaten bir sürü baskı altındayız zaten yani. Tabii ki. Akrabayla bile gidip kalamıyoruz. Kalamıyoruz. Gelen baskılar içinde.” (OGG2)

Bu yaklaşımlara katılmayanlar da olmuş aralarında tartışmalar yaşanmıştır.

“Eee kadınlar depremden sonra, bak depremden sonra kadınlar bir şekilde bir yere sığıyor. Çocuklu da olsa, çocuğsuz (çocuksuz) da olsa. Ama bir erkek bir yere sığmıyor.” (OGG2)

“Vallahi erkekler her şeye sığıyor. Kadınlar sığmıyor. Kadınların ses çıkarmak bastırıldı, değil mi ya? Bence bastırılmadı, sığıştı.” (OGG2)

Yalnız başına yaşayan kadınlar için de özellikle başka bazı konulara dikkat çekilmektedir: Yalnız ve yaşlı bir kadının şu sözleri bunu ortaya koymaktadır:

“Hiç tanımadığın insanlarla aynı çadırda kalmak ne demek?” (DG4)

“Korkularımız oluyor. Yalnız kaldığım zaman korkuyorum. Kapım çalıp bir yere çıktığım zaman beni takip eden biri var (gibi geliyor). Çünkü biliniyorum herkes ben burada yalnız kalıyorum. Korkularım bu. Mesela bir eve girdiğim zaman herkes eşiyile çocuğuyla oturuyor. Ben ortamda oturamıyorum tek başıma. Çünkü bir, bir defa girdin mi ya karısı veya çocuğu sana farklı bakışlarla bakacak. Çünkü seni tanımıyor. Niye sürekli geliyor yalnız” (DG4)

Evlerinin daralmış olması, var olan duvarların da sesleri tamamen geçirmesi, kısacası ne aile içinde ne de yakınlıkları olmayan, tanımadıkları ve kimi zaman da değerlerinin hiç uyuşmadığı komşularla aralarında hiç bir türlü mahremiyet kalmaması hemen herkes tarafından vurgulanmıştır.

“Şimdi en büyük sıkıntımız, tuvalete girince... Herkesin her şeyini duyuyorsun. Yabancısun. Yabancı olsun olmasın, sıkıntılı. Şey yaparız. Sesini açıyoruz. Sifona bas önden.” (OGG2, 3)

“Hepsini şeyde yaşadık. Mesela ilk başta çadırda yaşadık. İki buçuk ay yakın bir zaman da çadırda yaşadık. Adet dönemi sıkıntılı. Tek başına değilsin. Etrafında bir sürü insanlar var. Lavabo sıkıntı. Kocas olması gerekmiyor. Mesela lavabo sıkıntı. Erkekler istediği her yere gidebiliyor ama kadınlar gidemiyor. Yani çadırda.” (OGG2)

Lise mezunu bir kadın katılımcı, kadınların deprem sonrası yaşadıkları bu koşullarda katmerlenen yüklerini şu sözleri ile çok yönlü olarak anlatmıştır:

“Mahremiyet, mahremiyet meselesi var tabii ki de yani. Evde öyle değilsin tabii. Ev başka. Burası bambaşka ya. Bir odanın içinde. Yani evde farklı bir odaya geçtiğinde o kadar ses duyulmuyor ya da rahatsız olmuyorsun. Burada da iki oda var gibi ama tek oda gibi. Her şey duyuyor. Mahremiyete gir. Eşinle bir konuda tartışacaksın. Onu bile yapamıyorsun. Evet. Komşundan çekiniyorsunuz. Çok yakın duyuluyor. Evet. Bir konuda tartışacaksın ya da bir şeye itiraz edeceksin. Edemiyorsun. Her şeye bir sorun burada o yüzden. Kadınların yükü çok, o yüzden yani. Her şeye aynı anda yetmeye çalışıyorsun. Olmuyor. Bir komşunu idare edeceksin. Bir yerde eşini idare edeceksin. Çocuğunla yüz göz olmayacaksın. Hepsini sen aynı anda idare etmek zorundasın.” (OGG1, 4)

Evi yıkılmamış olan, deprem sonrasında depremedelere her türlü yardımı yapan bir erkeğin gözlemleri de bu konuyu anlatmaktadır:

“Eğer bir sıralama yapılacaksa ki yapılıyorsa yani bu işten en büyük zararı gören çocuklar onlar. Sonrasında kadınlar çünkü kadınlar her zaman olduğu gibi aileyi toplama ve bir arada tutmak. Tabii. Onları barındırma, onları besleme. Bu arada kadınlar yoruldu. Ne yazık ki hepsi zihnen özellikle psikolojik olarak hepsi uçuştaydılar ve halen bu durumdan en büyük zararı görenler hala devam etmek üzere kadınlar oldu.” (DG7, E)

Aynı erkeğin eşinin şu vurgusu da önemlidir:

“Bence yani erkekler de hayata katılmak konusunda gayet istekliler. Paylaşmayı, yükünü almayı, kadına hürmet ve hizmet etmeyi biliyorlar. O ataerkil etkinin dışında hareket edebiliyorlar.” (D7, K)

Erkeklerin de bu koşullar altında çok baskıda olduklarını dile getirenler olmuştur. Özellikle konteyner kentte idari personel olarak çalışmakta olan bir kadının kadınlara özgüven gelmesi, kadının ekonomik bağımsızlığının olması ile ilgili söyledikleri de önemlidir.

“Hocam istisnalar kaydeyi (kaideyi) bozmaz ama şu an maalesef bastırılan taraf erkekler. Çünkü kadınlara özgüven geldi. Ne de şu bak hani hani devletimiz adına da

konuşayım. Devletimiz hani kadın hakları, kadın hakları diyor ya. Bu kadınlar hakkını aldıktan sonra kadınlarda ciddi anlamda böyle bir özgüven patlaması oldu. Ve şu an naçizane kendi fikrim burada daha baskı altında olanlar erkekler. Genel anlamda yani konteynir kent için söylemiyorum bunu. Şu an yine istisnalar zaten kaydeyi bozmaz. Peki onların yükleri o anlamda nasıl arttı? Şimdi erkeklerin yüklerini de konuşalım diye anlattım. Erkekler kadınları çekmek zorunda kaldılar. Mesela şunu yapıyorsun. Ben maddi açıdan özgürüm. Benim de. Ben şu an çalışıyorum. Maddi imkânım elimde. Kazanıyorum ama şu var. Bizde kadın zihniyetinde şu var. Sen çalışmak zorundasın. Eee sen de çalışıyorsun. Eee o benim param. O benim ama sen bana bakmak zorundasın. Sen yapmak zorundasın. Erkeğe. Erkeğe. Sen yapmak zorundasın. Tabii tabii. Ben alıyorum. Benim aldığım bir tarafta ama sen bana bakacaksın. Sen beni bakmak için aldın. Bu tarz.” (OGG2, 10)

Aynı grup içinde yukarıdaki düşünceleri paylaşanlar da, özellikle depremle birlikte hayatın anlamının değiştiğini işaret edenler de olmuştur.

“Erkekler yandı. Şimdi insanlarda şu düşünce oluştu. Hayat bir buçuk dakikalık. (Erkekler için) Ama siz güzel takılıyorsunuz. Evet. Hayat bir buçuk dakikada bütün dünya değiştirir. Ha bizler için. Ha dışarıda yaşayanlar için gene normal. Ama biz de bu deprem bölgesinde insanlarda bir buçuk dakikada her şey bitti. Bence bu da erkekler kadınlar hani her zaman öyle ama işte bir şeyleri yaşayınca daha çok anlıyorsunuz. Tabii kabullendiler bence.” (OGG2)

Sıkışık ve dar alanlarda aile içi şiddetin de çok arttığı, her şeyin duyulduğu anlatılmaktadır (OGG1, 2).

“Gene çocuklar agresifleşiyorlar. Aile içi şiddetin çocukları ya da anne baba ya da işte karı koca ilişkisinde önceden yani ben en basit kendimden bahsedeyim. Yüz altmış beş metre kare bir evde yaşıyordum. Çocuğumla. 21 metrekareye düştü. Yirmi bir metreye kareye düştüm. Yüz altmış beş metre karede yaşarken kızım kendi odasında internette, oğlum kendi odasında internette, benim adam bir tarafta, küçük bir tarafta, ben bir tarafta. Herhangi bir sorunumuz yoktu. Yani vardı da yoktu. Şimdi yirmi bir metreye karaya düştük. Hepimiz internette de dahi olsak şu an, çok daha sıkışık oturmak zorundayız. Orada sıkıntı başlıyor. Evet. Çakışıyor çünkü. Deprem hani biraz da bize kattığı değil. Ya ben kendi kendim. Kendi fikrim. Evet. Önce geniş alandaydık. Kimsenin kimseden haberi yoktu. Şimdi şu an alan daraldı. Ama en azından annenin babadan çocuğun eee ebeveynlerin herkesin birbirinden, her şeyinden haberi var.” (OGG2, 3)

Belli yaş grubundaki kadınlardaki/annelerdeki çocuklarla ilgili yükün, depremle gelen ve hayatın her alanını sarmalayan sıkışıklık, düzensizlik, değerlerin hızla yok olup yerine kendilerinin onaylamadığı değerlerin gelmesi ile tam anlamıyla katmerlendiği pek çok şekilde ve hemen herkes tarafından ifade edilmiştir.

“Ev yaşamı olan bir aileydik. Bozuldu evet. Neden? Çünkü çocuklar kendi odalarında ders yapıyorlardı. Bu şekilde. O diyor ki ona hani dikkatimi dağıtma. Öbürü diyor ki sen dağıtma. Yani bizim tek problemimiz bu. Ama bunu da nasıl yapıyoruz? Şu an hava güzelken kızı alıp dışarı çıkarıyorum. Kız dışarıda yapıyor. Oğlan içeride yapıyor. Aslında o da onlar için bir bahane. Yapmak istemiyorlar. Çünkü alan dar diyorlar ama biz onlara o alanı yaratıyoruz. Ama işlerine öyle geliyor. Çocuklar aynen. Anneler daha kötü daha böyle şey. Eee beyin çalıştırmaya başladı anneler artık.” (OGG2, 13)

“Arada ben de şimdi zaten depremden önce de bir sürü sorumluluğumuz var. Depremden sonra bu daha da çok arttı. Eee erkekler gidiyor, işe geliyor akşam. İu işte çocuğun şu psikolojisi şöyle yönde nasıl bilmem ne onu düşünmüyorlar çok fazla. Sen düşüneceksin. Depremden önce çalışıyordum. Evet. Yine de ayarlayabiliyordum. Çünkü ev,

bir ev ortamım vardı. Bir çocukları bir dizginleyebileceğim bir yer vardı. Ama burada o olmadığı için hepsine yetişemiyorsun. Kadın onu ayarlamaya çalışıyor gene. Yani çocuklarla bir yüz göz olmaman şeyi işte ya her şey ya. Aynen öyle.” (OGG1, 4)

Aşağıdaki alt bölümde çocuklar tarafından yaşananların anneler ve diğer kadınlar, profesyoneller tarafından nasıl değerlendirildiği ve bu kapsamda annelerin, çocukları ile birlikte neler yaşadıkları, arta sorumluluklarla birlikte sırtlarındaki ağırlık açıkça ortaya konulmaktadır.

2. 6. Çocuklar Tarafından Yaşananlar ve Onlardaki Değişim

Deprem sırasında ve sonrasında yaşananların, farklı yaş gruplarındaki çocukları farklı şekillerde etkilediği, ebeveyn olarak çocuklara yeterince “*sahip çıkılamadığı*” anlatılmaktadır.

“Çocukların uyku saati, okul saati, oynaması saati. Hiçbiri kalmadı. Çocuklarda artık nasıl oldu? İlk zamanlar daha kötüydü aslında. Kurallar kalmadı. Çok özür diliyorum. Sanki sipanın yularını koparttım. Çocuklar böyle başına buyruk. Artık ben özgürüm (diyor, çocuk). Hı hı. (OGG, 4)

“Benim oğlum kendini bir maceranın içinde zannediyor. Hala ediyor. Böyle bir çadır o çadırdan o çadırı sonra buraya gireceğiz. Burada da. İçeri gireceğiz. Başka yerlere gideceğiz. Değişik! Kendini bir macera kitabının içinde zannediyor.” (OGG1, 7)

“Yani hocam o yüzden hiçbir düzen kalmadı. Mesela benim oğlum depremden önce birinci sınıfa başladı. Sınıfta birinciydi. Şimdi çocuğum hiç ne ders çalışma isteği var ne okuma isteği var ne ders kızlarım da öyle. Birbirleriyle zaten sürekli çatışıyorlar. Depremden önce de öyleydi ama depremden sonra daha da çoğaldı bu tabii. Çünkü niye kendilerine özgü bir alanları yok? Anne, babayla daha çok iç içeler şu anda bizle. E bizim de eşimle olan her sorunumuza biri bir onlar da şahit oluyor. En ufak bir tartışmamıza bir de. O yüzden hayatımızı bir sürü olumsuz yönlü etkiledi tabii deprem” (OGG1)

“E şeyden de etkilendiler tabii bu deprem anındaki o ilk üç gün biz buradayız. Bir yere gidemedik çoluk çocuk. Yani benim çocuklarım bir sürü ceset gördü mesela. Bir sürü insan gördü, o kaosu gördü. Ya neler gördü? Ya normalde onun filmini bile izlettirmem ben çocuklarıma. Tabii. Ama onları bile bir gördü. Şurada bir kafası kopan adam yatıyor. Şurada kolu yok adamın. Şurada gözü patlamış. Şurada bilmem ne. Bunların hepsiyle çocuklarımız iç içi oldu yani. Yani bunlar bunları atlatmaları ne kadar sürer ya da atlatabilirler mi bilmiyoruz. O yüzden çocuklarımıza tabii ki de şu anda biz de çok fazla sahip çıkamıyoruz ya, hani bir yerde tamam diyor şöyle bir düzen oldu ama hop kaçıyor ikinci sonra.” (OGG1, 4)

Kızılay çadırında çocukların eğitimi için yine çocuklarla yapılan aktivitelerin çok iyi olduğu ama maalesef süreklilik göstermediği belirtilmiştir.

“Orada gönüller geliyordu çocuk eğitime ilgili. Orada resim yapıyorlardı, boyama yapıyorlardı, oyunları oynatıyorlardı. Hep yani deprem falan çocuklar dinliyorlardı. Ne bileyim ödülleri veriyorlardı. Hani ne nasıl davranacağını, duygularını dinliyorlardı. Orada bayağı bir toparlamıştı ama sıra tadı kalktı gitti. Bir boşluğa düştüler. Evet. Yani tutunacak bir şey aradılar. Evet. Burada da aynı şey.” (OGG1, 7)

Konteyner-kentte oyun alanlarının mahalle arasında olduğu için çocukların çevreye rahatsızlık verdiklerini, çocuklu ailelerle, çocuksuzları ayırarak yerleştirmenin daha uygun olacağını ifade edenler vardır. Öte yandan konteyner kentlere spor alanlarının kurulmasının bu problemi önemli ölçüde çözeceği de belirtilmektedir.

“Sürekli dışarıda olmak istiyorlar (çocuklar). Kontenyere geçmek istemiyorlar. Hani ev düzeni kalmadı zaten. Sürekli dışarıda oluyorlar. Ben şunu gözlemledim. Bu konteynir

kentte çocukları hiçbir yere sığdıramıyoruz. Çocuklar hiçbir yere sığmıyor. Burada oynuyorlar diyorlar u diyorlar ki burada oynamayın gidin orada oynayın. Oraya gidiyorlar oradakiler diyor ki burada oynamayın. Ben dedim ki bu çocuklar bu konteynire sığmıyor. O zaman çocuklu insanlar almasalardı ya da yaşlıları farklı bir kamp yani konteynire koysalardı. Bu konuda çok sıkıntı çekiyoruz yani. Vallahi iki tarafı da çok iyi anlıyorum. Evet. Ya bu çocuklar hiçbir yere sığmıyor.” (OGG1, 3)

“Ben çocuklara kızmıyorum. Burada çoğu çocuklar u yaş gruplara göre. Hı hı. Parkta oynuyorlar, oynamak istiyorlar. Orada park u konteynire yakın olduğu için yaşlılar da var, rahatsız oluyorlar. Oradan kovalıyorlar. Bu sonra öbür tarafa gidiyor. Orada mahalle önce aralarda olunca o en büyük zorluğu oradan kovalıyorlar. Haklılar da. Buradan azıcık alana, anlayacağı suçlar sıkıştı.” (OGG1, 7)

“Mesela bir yaşlı çift oturuyor, çocukların oyunundan rahatsız oluyorlar. Top oynamak istiyor çocuklar. Onlar da hemen müdahale ediyorlar. Onlar da kendilerince haklı. Onlar da bir şey söyleyebiliriz. Ne çocukları çekeceğiz? En büyük eksik. Evet. Çocuklar için spor yapabilecek biri bir alan yok. Şu havuzun olduğu yeri. Bir basketbol potası veya bir futbol sahası gibi, bu tarz şeyler olmuş olsa eee çocuklar orada hem daha rahat oynar. Eee hem aktivite yapmış olurlar.” (OGG1, 4)

Bu açılardan çadır kent ile konteyner-kenti karşılaştıranlar olmuştur.

“Spor aktiviteleri olmuş olsa. Spor aktiviteleri istiyor, mesela bizim çocuklarımız. Ve genel olarak ne kadar zamandır burada aktivite yok? Hiç yok. Yani Kızılay yüzme havuzu kuruldu. Kızılay çadırı geldi çocuk orada biraz. Yok ben çadır kentte. Çadır kentteyken. Orada kalmıştım. Orada ilk kurulduğu zaman gelmişti orada. Hı hı. Orada da hoş, çocuklara onu oyun alanı yoktu. Sadece yemekhanede bir boşluk vardı. Akşamları oldu. Gençler çıkardı. Hani gençler olsun bayanlar olsun. Hani grup haline çıkmak için bir şey yapmaya çalışırdık biz. Çocuklar da aramızdaldı. Orada o sorunları yaşamıyorduk ama buraya geldikten sonra çocuklar konteynirde (konteyner-kentte) kalamıyorlar. Burada da şey var ya yüzme havuzu. Ben senin hani benim çocuğum bir erkek habire dışarıda kalıyor, yazın.” (OGG1, 1)

Anılan yaşlarda çocukları olmayanlar bu konularda biraz daha farklı yönlere, depremden çıkan kişiler olarak çocuk olsun, erişkin olsun psikolojik sağlıklarının tam bir iyilik halinde olmadığına, “İnsanların birbirine çok tahammülünün olmadığı bir bölgede” olduklarına ve ailenin önemine işaret etmişlerdir.

“Ama bazı gördüğüme, gözlemediğim kadarıyla da evet anne babaların da çok psikolojik olarak sağlıkları iyi değil ama. Aman çocuk başımdan gitsin de. (diyorlar) Öyle. Gece geç saatlerdeki de oluyordu. Evet öyle oldu. Ben şimdi ben de saat dokuzda hani konteynirinde zaten herkesin burada sinir kat sayısı çok yüksek. Aynen. İnsanların birbirine çok tahammülünün olmadığı bir bölgedeyiz. Hiçbirimiz sağlıklı değiliz. Ve insan ama şimdi ben o saatte tam oturup kapımın önünde bir bardak kahve içmek isterken çocuk toparladığı zaman da insan bir şey olabilir ya saat dokuz hani işte bazı anne babalar da. Aynı lazım o saatte.” (OGG1, 1)

“Ben bu işin ailede bittiğine inanıyorum. Arkadaşın dediği gibi. Ya bu o değil. Arkadaşın dediği gibi mesela vatandaş diyor ki sen de bir taşı alacaksın, kafasını atacaksın. Yok. Sen çocuğun önünde ne yaparsan o çocukluğumu yapmaya meyilli. Yani sen kalkacaksın o çocuğa oğlum ne yapıyorsun? Diyeyim. Onları bir çekiştirene kadar ben bu konuda ne olursa olsun eğitim ailede başlıyor. O çocuk da terbiye edilecek. O çocuğu terbiye edecek. Ne kadar içeride olsun, sokakta olsun. Bir çocuğun terbiyesi ailede bitti. Aile. Aile.” (OGG2, 2)

Çocukların, eski okullarına gidememe, eski öğretmenleri arkadaşları ile birlikte olamama sorunları bulunmaktadır. Okullardaki rehber öğretmenlerin yetersizliği, çocukların

hepsiyle öğretmenlerin ilgilenemedikleri vurgulanmaktadır. Ayrıca çocukların psikolojik yardım almaları gerektiği sıklıkla söylenmekte, çocukların okul düzeninin pandemiden başlayarak bozulduğunu, okuldan soğuduklarını belirtmektedirler.

“Çünkü okullarda da çok büyük değişimler oldu. Okullarda öğrenci öyle ya kaybeden öğrencilerimiz oldu kaybedilen. Buradan taşınan oldu. Başka okuldan nakil olan oldu. Kendi sınıfını tanımayan öğretmenlerimiz var daha yani. O yüzden inşallah ileride olur ama şu anda da illaki niye yok diyemeyiz. Yani!! Hani (öğretmenlerin) bana dedikleri biz eğitim vermeyi bırakın asayişini sağlayamıyoruz. Biz aslında eğitimi de şu an bu kenara buluyoruz. Biz asayişini sağlayamıyoruz. Yani ben şu an burada eğitimin çok iyi olduğunu hiçbir şekilde düşünmüyorum. Psikolojik bir destek aldırısam da düşünmüyorum. Çünkü çocuklar sadece deprem zamanından değil pandemiden beri okula gitmiyorlar. Çok soğudular. Çok üst üste geldi. Çok soğudular.” (OGG1, 5)

Özellikle OGG tartışmaları sırasında, çocukların “yarının olmadığını, bugünün yaşanması gerektiğini” düşündükleri vurgulanmıştır.

“Meydan okumaları var işte. Yani zaten kafa tutuyorlar. Hani yani ne kadar anlatırsan anlar. Ya anne o öyle yapıyor. Daha önce kafa tutmuyorlar mıydı? Ya. Başta giden zaman. Yok. Her şey oldu darmaduman. Gelişme döneminde olduğu için biraz. Şimdi arsız yaşıyor.”

“Ben şunu söyleyeyim. Benim en küçük oğlum on dokuz yaşında. Genç biri olarak söyleyeyim. Depremde çok arkadaşını kaybetti. Yani. Çok yani bir parmakla sayılacak arkadaşları kaldı. Neler yaşadı o çocuk? Psikoloji(si) darma duman oldu. Öbürlerine çok yazık. Evet yani hepsi de can ciğer arkadaşlardı. Sadece söylediği kelime bize... Bundan sonra yarını düşünmeden bugün yaşayacağız. Ne istiyorsak yapacağız. Çünkü yarın yok. Evet. Evet. Ama öyle. Anne yarın yok dedi. Ne istiyorsak yapacağız artık dedi. Çocuklarda böyle bir düşünce olmuştu.” (OGG2, 9)

Erkek ve kız çocukları, gençler açısından da bazı dikkat çeken farklılıklara vurgu yapılmıştır:

“Hani erkek çocukları, kenarda belli bir yaşın üzerine çocuklar birbirlerine gövde gösterisi yapıyorlar. Ha ben sana (göre) daha güçlüyüm. Biraz. Sen korkaksın. Sadece şey değil. Ya hani ben işte şöyle yaptım.” (OGG1, 4)

Konteyner-kentte idari personel olarak çalışan kadının aktardığı gözlemler de düşündürücüdür:

“Yok ben hane olarak yani üç yüz tane var. Herkes bir taraftan gelmiyor ama ben burada gene ailelere getireceğim. Ben birebir parkın orada gördüklerime şahidim. Çocukların en güzel küfrü mesela biraz belden aşağıdır. Arzu abla oğlu dedi. Şu şunun dedi yönetimde olduğumuz için. Mesela çocukların ağızındaki en güzel küfür. Belden aşağıya. Yani. Ve kızlı erkekli oradaki hareketler birbirlerine yaptıkları böyle hani şakalar. Ciddi anlamda hani ama bunu ailelere yansıttığı zaman arkadaşın yaptığı gibi belli bir saatten sonra çekeceksin çocuğunu yanına. Ne insanlarla yüz göz olacaksın muhatap olacaksın bir kavga ortamına gireceksin. Ne de bu olayı yaşamayacaksın. Belli bir süreden sonra çekeceksin çocuğun yanına. Dediğim gibi aileler gerçekten çok önemli.” (OGG2, 2)

“Bu belden aşağı küfürler zaten depremden önce de vardı. Vardı ama. Ben hiç görmüyordum. Benim kızım ve ben her gün kızımı okula bırakıp okuldan alıyordum. Ve yani son zilinde bekliyorum. Çocuklar bir dağılıyor. İnanamazsın o kızlardaki erkeklerdeki küfürleri. Hele kızlarda bile benden aşağı küfürler. Şu anda erkekler daha tercih ediyor.” (OGG2, 3)

“Ya çünkü şöyle arttı, bu olaylar. Çünkü insanlar bayağı sorun değil. O kadar bir şeye, yaşama koşuşturduk ki. Yaşam alanımızı kurmaya çalıştığımız için çocuklarımızı bazen sadece gözden kaçırabildik. Şimdi de onları ama bir de şuradaki olan şey. Alan dar olduğu için belki dışarıda evet yaşıyordu. Şu an burada alan yani dar olduğundan dolayı daha çok. Daha çok ne yaşam göz önünde. Yaşam noktaları belirli. Herkes bir yerden geldi farklı farklı. Sadece buranın hani bu kadar göze batması çocukların, bu alanın dar olmasından.

“Benim dediğim bir de fark var. Ciddi anlamda söylüyorum. Muhitini seçebiliyorsun. Orada. Ama buraya geldik. Herkesten onları. Önce benim oğlum, burada gördük yani. Deprem görmeden açtığımızı yapmıştım kendisine. Utanırdı söylemeye. Ama depremden sonra dediğim gibi o Çadırkent'te dönüğe girelim. Çok duydu bu küfür tarzları. Orada yine önünü kesebiliyordum. Kontenyerde çocuk yetiştirmek. ... Tutamıyorsun, durduramıyorsun. Kız çocuğunu tutamıyorsun. Ben bazen geliyordum görüyordum parka. On altı on yedi yaşından çocukların... Yani onlar bir sustu iki sustu ona duydu. Küçükler de söylemeye başladı. Diyorum, yapmayın. Bak siz habire konuşuyorsunuz. Küçükler de size bakarak aynısını yapıyor. Abla özür dilerim, ağzımdan kaçtı. Tabii işte.” (OGG1, 7).

2.7. Hayattan Beklentiler

Araştırmaya katılanlara, hayattan ne bekledikleri, bir on sene sonra kendilerini nerede gördükleri sorulduğunda, “*umutsuzluk*”tan başlayarak her birinden oldukça farklı yanıtlar alınmış olmakla birlikte, evinin ve aile düzeninin olması, çocuklarının iyi koşullarda yetiştirilmesi gibi yanıtlar öne çıkmaktadır.

“Mesela ben on sene sonra Cengiz amcamlara tatile gideceğim. Bu duruma. Tatile olacak.” (OGG2)

“Yani Toki'den ev verecekler diyorlar. Oradan ben de oraya istiyorum yani. Ben hiç bulacağım vermesem. Yani içimiz karardı çünkü hiçbir beklentim yok. Şu an gündem, ortam, yaşadığımız birçok olay. Hiçbir umudumuz yok. Ama umutsuz. Yani yok. Ama her gelen gün giden günü aratıyoruz. Benimki an hayatımda böyle.” (OGG1, 5)

“Bilmiyorum ama bak ayakta durmamızın tek sebebi de, hani yarının tekrar geleceği. Yani hani yeni doğan günde de farklı bir umut var. Hani bir insanın umudu olmadığı zaman sen ölmüşsün. Yok benim yok da yani benim bilmiyorum her gelen gün giden günü aratıyor. Daha ağır geliyor. Şartlardan dolayı da.

“En on sene sonra iki çocuğumu evlendirmiş torunlarımla beraber.” (OGG1, 2)

“Umutsuzluk.” (OGG1)

“Ben açıkçası on sene sonra oğlumun böyle on altı yaşında gençliğini farklı bir şehirde yaşamayı, eşimle yani mutlu ve mesut, bahtiyar. Bahtiyar yaşamayı planlıyorum açıkçası. Tabii hayallerimiz var ama hayallerimiz ben sadece çocuklarımla sağlıklı bir dönemde olmayı istiyorum. Başka bir şey istemiyorum.” (OGG2)

“Ben torun istiyorum. Yani sağlıklı olayım. Nerede yaşadığım hiç önemli değil.” (OGG1)

“Aynen. Sadece sağlıklı olayım. Başka yani. Onlar da sağlıklı. Tabii ki onlar tabii ki onlar da ben sağlıklı olayım. Onun dışında. Sağ olasın. Hani köyde yaşamışım, çadırda yaşamışım, evde yaşamışım. Ben on yıl sonrasını değil, yıllık sonrasını hayal etmeye başladım diyebilirim yani. Yani yarın sadece Allah'tır diyorum. Ama söyle. Ya onlara söyle tabii de hayal işte burada. Tabii ki çabalıyorum. Onun için de sağlıklı yaşamaya gayret etmeye çalışıyorum. İnşallah. Çocuklarım hani güzelce bir öğrenmiş olsun, adapta (adapte) olmuşlar, yeni bir hayat yani burada biraz hayat kurmak uzun sürecek. Tabii ki.” (OGG2)

“Burada hiçbir beklentim yok. Ne evi düşünüyorum ne hiçbir şey. Akışına bıraktım. Çünkü düşündükçe artık kapalı kurmaya başlıyorsun. Ya olmuyor. Öyle. Sağ ol. Vallahi ben ne düşünüyorum? Şu zamana kadar geriden bugüne kadar getirdiğim yani yaşadığım yaşantıda çok olumsuzluklar yaşadım. Ama ben de az önce de bahsettim ya depremden öncesi ve sonrası. Öncesi ve sonrası gibi bir şey oldu. Ben bundan sonraki yaşantımda hani bir beş sene, on sene falan sonra, ömrüm yettiği kadarıyla böyle hani kendi hayatları üzerinde daha sağlam duran kimseye minnet etmeyen, kimseye eyvallahı olmayan, böyle çok güzel bir yaşantıya sahip olacağımı düşünüyorum.” (OGG2)

“Eee ben de şöyle düşünüyorum. İşte iki çocuğum var oğlum on iki yaşında. Mesela Allah bağışlasın hepinizinkini. En büyük hayalim, on sene sonra oğlum yirmi iki yaşında olacak. Eee oğlumla birlikte eee araba kullanmasını öğrendikten sonra onun yanına oturup gezmek çok istiyorum. Aynı zamanda ehliyete yazıldım. Şu anda işte ehliyet almaya çalışıyorum ve oğlum da büyüdükçe birlikte öğrenip şimdi şu sorunu yaşıyoruz. Bazen eşime diyorum ki şuraya gidelim, yorgunum, buraya gidelim, yorgunum. O zaman oğlum da büyüyecek. Ben de öğreneceğim. Ay bir de ben oğlum evlendirmek istiyorum.” (OGG1, 3)

“Hani şu an hayatımda gerçekten az öz insan olsun. Kendi kendime kalayım. Bu yıl lisansım mezun olacak inşallah. En azından bir yoğunlaşayım. Hı hı. Hani çok şey doldurduğumuzdan çok bir beklentim yok.” (OGG1, 5)

“Olur ki. Her yaşadığın olay. Hayata bambaşka bakmayı sağlıyor. Evet. Çok acılar da, tatlılar da her şey. Her yaşadığın olaydan bir şeyler öğreniyorsun.” (OGG2)

“Aynen. Her yaşadığından ders çıkartmaya çalışıyorsun. İyi adam olmayı. Aynen öyle. Yani son nefes çıkıncaya kadar. Yaşam devam edecek yani.” (OGG1)

2.8. Kadınlar ve Çocuklar İçin Ne Yapmalı/Ne Yapılabilir?

Her iki grup için de özellikle kişiye özel psikolojik yardım ihtiyacı dile getirilmektedir. Kadınların ekonomik açıdan bağımsız olabilmesi ve “işe yaraması” için konteyner kentlerde yemek, dikiş/nakış vb. ticari ürüne dönüşebilecek aktiviteleri yapabilecekleri ortamlar yaratılmasının gerekliliği, psikolojik açıdan da anlamlı olabileceği belirtilerek vurgulanmaktadır.

“Mesela şey dedik biz bazı şirketler buraya bize bir ürün gönderse biz de onları paketleyip ufak da olsa bir ekonomimize katkıda bulursak biz evet.” (OGG1, 4)

“Yemek yapalım diye düşündük ama burada yemek yapılmaz. Çünkü çok dar bir ortam ama olmaz. Ama bir şu ürünü getirdin hadi siz bunu bugün şu kadar sayıda paketleyeceksiniz. Şu kadar da geliniz olacak. Bu bütün kadınlara hem psikolojik yönle. Mesela ahşap boyama. Yani böyle bir şeyler. Böyle olsa daha iyi. Ve para kazanmayı. Tabii ki de aynı. Yani bu evimize ekonomik bir destek. Hem de psikolojimizde çok iyi gelir. Eee buraya bir mutfak açılsın. Aynen öyle. Tabii ki de. Tabii içli köfte yaparız. Mantılar falan. Fakat limeyi konuşacağız. Daha ayrıntılı gidecek hemen. Evet. Ama yani eğer bunları bir yerlere yetiştirme yetkiniz varsa gerçekten çok rica edeceğiz. Elinden gelen çabayı yapacağız hakikaten. Diğer konteyner kentlerde de kadınlar bu yönde çok fazla istekliymiş. Eee hem kendi ailemize bir maddi desteğimiz var. Ha. Kendi özgüvenimiz yerimize gelir ya. Çünkü daha çalışkan insanlar oluyor. Şu anda çalışmıyoruz.” (OGG1, 3)

“Ben yani bana sorduğunuzda ben öyle bir şey isterim. Küçük konteynerin içinde çok hareketsiz bir hayatımız var. Bir küçük spor salonumuz olsa, bir hocamız olsa, müzik çalsa, spor yapsak böyle bir şey istiyorum yani çok istiyorum, hatta yaparken bile yaparız biz.” (OGG2)

“Ama ben de burada araya girmek istiyorum. Zaten siz o eee müzik ve hareketi çözmüşünüz. Sıkıldıkça mahallede müzik açıp oynuyoruz. He onu onu da yaptık. Biz yapıyoruz. Biz yapıyoruz. Kahve içerken müzik çalıyoruz. Başlıyoruz oynamaya. Biz daha bir kere yaptık. Yok. Öyle mi? Ama işte hoca falan olsa daha tabii ki daha şeyli oluyor. Öğrencilerin nasıl sorumluluğu var okula gidip geliyorlar. Hareketsizlikten şiştik. Öyle bir sporumuz olsa.” (OGG2, 9)

“Hani ben halk eğitimi derim. Arkadaş spor dedi. Hani sizlerin de düşüncesi. Halk eğitimi de farklı. Tabii farklı.” (OGG2)

Ayrıca özellikle rahatça dertlerini anlatabilecekleri, dertlerini birbirleriyle paylaşabilecekleri ve onları doğru şekilde yönlendirebilecek profesyonellerin de yararlı olacağını belirtmektedirler.

“Tabii ki bir sürü dertler de var. Böyle dertlerinizi paylaşmak. Falan... Psikoterapi gibi. Psikoloğumuz vardı aslında. Nida Hanım'ımız vardı. Nida Hanım'ı buradan önce farklı konteyner kentlere çektiler. Şimdi şu an farklı bir birimle beraber çalışıyor. Aslında çok güzel bir uygulaması vardı. Burada bireysel ailelerle görüşüyor. Evet. Çocuklar için zaman geçirmek için hani bir etkinlik yapıyordu. Çocuklara bir uğraşı vardı. Nida Hanım gibi mesela biri burada bir psikolojik destek gibi olarak. Mesela bir kahve yapıp. Çok güzel olur. Bu ortam gibi bir kahve yapıp. Bir sohbet ortamı. Sohbet ortamı. Herkes düşüncelerini en azından biraz deşer. Belirli zamanlarda tabii ki. Çalıştırdığınız şey yapıyorsunuz. Bazı şeyleri bazı yerlerde anlatamıyorsunuz. Ama diyorsun ki bunlar hiçbiri beni tanımıyor nasıl olsa değil. Anlat. Rahatlıkla anlatabiliyorsun. Tabii. Onun hatta. Yani öyle bir ortam olabilir mesela. Kendi konteynırı da vardı. O konteynırda dediğim gibi çocuklara da etkinlik yapıyordu. Problemlenilen ailelerden vatandaşlarımızdan bireysel görüşmeler alıyordu. Aile. Erkeklerle de. O gitti tabii ki de. Hani talep edenlerle mesela bir ailemiz vardı. Özellikle talep etti. Abimizin sıkıntısı vardı. O abimizle eee bireysel görüştü. Ya burada erkek kadın çocuk fark etmiyor. Ve o buradayken daha çok. Hani en azından mesela eee az önce aile içi şiddetten bahsettik ya. Mesela şiddet meylli olanlara daha bir farklı yaklaşıyordu. Öfke kontrolü falan. Tabii onları böyle eee bilgilendiriyordu veya farklı bir kuruma bildirmesi gerekiyorsa, onu bildiriyordu en azından bizi burada takip halindeydi.

“Önce bir psikolog. Kurum buradan aldı. Hani önce ona dediler ki. Aile bakanlığı mı sosyal hizmetler mi görüyor? Evet. Evet. Oradan geliyor. Öncesinde sadece bizim buradaydı. Sonrasında diğer konteynır kentlere de. Ama yine eleman eksik. Tabii. Ama şu an şimdi Eda Hanım var. Eda Hanım bugün Eda Hanım'la beraber etkinlik yapıyorlar. Ama şahsen narcistana (naçizane) kendi fikrim. Nida Hanım veya onun bransında bir insanın tekrar burada olsa. Evet. Kalıcı bir şekilde. Kalıcı bir şekilde. Kalıcı bir şekilde. Nida Hanım'ın konuşması böyle. Canı gönülden etkiliyor, seni. Evet. Anlıyor, dinlemekten zevk alıyorsun.” (OGG2, 2)

OGG katılımcıları, ayrıca, hem çocuklar/gençler hem de kendileri için “buradaki hareketsiz yaşamlarının spor aktiviteleri ile zenginleştirilmesi”nin çok yararlı olacağını söylemişlerdir.

“Vallahi çocuklar için bir spor alanı yapılırsa çok güzel olur. Ve galiba bir (tane de) kadınlar için de erkekler için de (Spor alanı). Mesela o kadar genç var. Bir futbol sahası olsa gençler en azından konteynerin içinde sıkılmazlar kendi aralarında çünkü dışarıda zaten oynuyorlar bu futbolu. Basketi sevenler var. Havuz yapıldı. Havuzun yerine, saha olsaydı daha güzel.” (OGG2)

“Tabii ki yani buradaki bu kadar gence bir voleybol (voleybol) sahası, bir basketbol sahası hem spor çocuklar kafalarını dağıtırlar, çalışıyorlar. Spor olur yani en azından. Böyle

bir şey olsa. Olgunları bilemeyebilirim ama gençler için böyle bir öneride bulunabilirim. Şahsen kendim bir yönetimde olduğum için benim narcistan (naçizane) bilgim, mesela hani farklı zamanlarda ve etkinlik tarzı bir şey yapılabilir. Hani genel anlamda. Tabii mesela maç var, maçlar oynanıyor, bir saha ayarla. Kolay olabilir. Bir ekran. Ama kadınlar da kullanılmalı. Evet. Kadınlar bir ekran. Gençleri oraya teşvik edip hep beraber maksar edebilirler. Şu an zaten şu an zaten istediğimiz bütün şeyler kadınlar için olduğu için gerçekten de biraz burada vicdansızlık yapmayalım. Hatta ben sabah görüşlerimizi de demiştim. Hani bu tür toplantılar, biz bayanlar için evet güzel gidiyor. Takıldığımızı verip üstümüze katmanızı sağlıyor da bazı hani kendi kendime düşünüyorum bu psikolojik bozukluğu sadece biz kadınlar için üzerine mi geçerler ki? Üzerine değil mi? Onların (erkeklerin) da kendini düzeltmesi için. Evet erkeklere de mesela böyle toplantılar olabilirsiniz.” (OGG2, 2)

Bir kooperatifin başında olan eğitimli bir kadın, “Depremden sonra çalışmak bize sağaltır psikolojisiyle kalkıştıkları” ve yola çıktıklarını belirterek kadınlar için çıkış yollarına güzel bir örnek vermiştir:

“O kahvenin içinde kadınlar hani bir çağrı yaptık. Elimizdeki stokları tüketmek istiyoruz diye. İstanbul'dan çok sipariş geldi bize. Çok şükür dostlarımızla. Onları kargo yetiştirmek için işte böyle kolilemeye başladık. Bu ürünler kahvenin oraya taşındı. O açık alana brandalar ile çevrili. Ortada soba yanıyordu. Orada herkes bir aktif bir şekilde kargo da hazırladı. Kargo şirketleri çalışmıyordu zaten. En yakın kargo şubesinde araçlar bulunup götürüldü. O şekilde evdeki bütün stokları tükettik. Yeniden üretime başladık. Aktif bir şekilde çalışıyor kadınlar.” (DG6)

2.9. Onlarla Bu Şekilde Sohbet Edilmesinin Kendilerine Ne Hissettirdiği

129

Onlarla bu konularda konuşmamızın kendilerine ne hissettirdiği sorulduğunda, genel olarak kendilerini değerli hissettirdiğimiz ve bundan mutluluk duyduklarını belirtmişlerdir.

“Evet. Ama siz İstanbul gibi bir yerden çıkmış, bizim derdimizi dinlemeye gelmişsiniz. Öncelikle biz çok teşekkür ediyoruz. Evet. Yani. İu siz bize burada bir yol açtınız. Neye çabalıyorsunuz? Yok ciddi anlamda yani hani burada gerçekten kendini değerli ya değerli hissettirmek sizlerin adına var. Çok güzel bir şey. Demek ki biz çok değerli insanlarız ki. Tabii. Sizler oradan çıkıp buraya. Ayrıca bize zaman ayırdınız. Bizim için geldiniz. Hoş geldiniz. Siz de bu araştırma çok teşekkür ederiz. Hoş geldin. Hoş geldin. Hoş geldin. Hoş geldin. Olsun. Evet. Çok güzel. Ben değerliyim. Ben kendimi değerliyim. Ben bir daha gelmeyeceğim (dünyaya). Yani herkes kendisi yaşasın gitsin. Hocamın dediği gibi. Tabii ki ama. Herkes değerli, herkes biricik ama şu var. Şu an daha da değerli hissettiler. Onlar bu kadar hani kilometreleri kat etmiş. Bizim için daha da değerimize değer vermiş. Ben de onu diyorum. Çok teşekkür ederim.”

İkinci Odak Grup Görüşmesi yapılan odadan çıkarken, ayrı ayrı üç kadın gelerek, bizim onları dinlediğimizi, onlardan öğrendiğimizi, oysa başkalarının hep eğitim vermeye geldiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 1. DG Katılımcılarının Kişisel Özellikleri

	Görüşme Yeri	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Doğum Yeri	En Uzun Süre
DG 1	İskenderun Atakaş	K	36	Çocuk Gelişimi Üniversite Mezunu	Mersin	Dörtüyl
DG 2	Antakya-Serinyol-VAHA	K	35	Üniversite Yüksek Lisans Travma Psikologu	İstanbul	İstanbul
	Antakya-Serinyol-VAHA	K	40	Üniversite Yüksek Lisans Psikolog	İstanbul	İstanbul
DG 3	Serinyol-VAHA	K	43	İlköğretim	Antakya	Antakya
DG 4	Antakya-Umutkent	K	60	İlköğretim	Antakya	Antakya
DG 5	Antakya (Evli Çift)	K	35	Türk Dili Edebiyat Öğretmeni	Adana	Adana
		E	40	Matematik Öğretmeni	Antakya	Antakya
DG 6	Samandağ-Vakıflı	K	46	Sanat Tarihi Doktorası	Kayseri	İstanbul
DG 7	İskenderun (Evli Çift)	K	-	Üniversite Mezunu	-	İskenderun
		E	-	Üniversite Mezunu	-	İskenderun

Tablo 2. DG Katılımcılarının Kişisel Özellikleri 2 (devam)

	Çalışma/İş DÖ/DS	Medeni Durum	Çocuk/Yaş/Cinsiyet	Eşinin Yaşı	Eşinin İş DÖ/DS	Eşi Nereli
DG 1	DÖ İletişimci DS Çalışmıyor	3 yıldır evli	2 yaşında Kız	35	DÖ Berber DS Berber	Kilis
DG 2	Sivil Alan Hareketi/Maya Vakfı	Bekâr	4 Yaşında Kız	-	-	-
	-	Evli	-	-	-	-
DG 3	DÖ Kuaför DS Vahada Çalışıyor	Bekâr	Yok	-	-	-
DG 4	DÖ Evde Dikiş DS Çalışmıyor	Bekâr	Yok	-	-	-
DG 5	DS Çalışmıyor	Evli	1 Erkek 1 Kız	40	Lise Matematik Öğretmeni	-
	D.Ö /DS Lisede Matematik Öğretmeni	Evli	2 Çocuk	-	Lise Edebiyat Öğretmeni	-
DG 6	Samandağ-Vakıflı	Evli	2 Çocuk	-	DÖ/DS Veteriner	-
	-	-	-	-	-	-
DG 7	İskenderun (Evli Çift)	Evli	1 Erkek 2 Yaşında	-	İşletme Mezunu	İskenderun
		Evli	-	-	İletişim Mezunu	İskenderun

Tablo 3. OGG Katılımcılarının Kişisel Özellikleri

	Görüşme Yeri	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Doğum Yeri	En Uzun Süre
DG 1	Hatay	K	45	Bilgisayar Programcılığı/ İşletme, Ün. Mezunu	İskenderun	İskenderun Yaylalarköyü
DG 2	Hatay	K	51	Okumamış/ Okur Yazar	Antakya	İskenderun
DG 3	Hatay	K	34	Ortaokul	İskenderun	İskenderun
DG 4	Hatay	K	32	Lise	Antakya	Antakya
DG 5	Hatay	K	34	Üniversite/ Çocuk Gelişim ve İş Sağlığı	Antakya	Mersin/Son 5 yıldır burada
DG 6	Hatay	K	72	Okumamış/ Okur Yazar Değil	Mardin	Mardin/25 yıldır Burada

Tablo 4. OGG Katılımcılarının Kişisel Özellikleri 2 (devam)

	Çalışma/İş DÖ/DS	Medeni Durum	Çocuk/Yaş/ Cinsiyet	Eşinin Yaşı	Eşinin İş DÖ/DS	Eşi Nereli
DG 1	D.Ö Halk Eğitimi- İnternet/ Koltuk Yıkama	Evli	2 Çocuk	43	Migros'ta Çalışıyor/Lise	İskenderun
DG 2	D.Ö AVM'de ve Evlerde Temizlik DS çalışmıyor	Evli	18 Erkek, 13 Kız	İkinci Eşi 71	TIR Şoförü Emekli	Belen
DG 3	Atölyede Çalışıyordu/ DS Çalışmıyor	Evli	12 Erkek, 8 Kız	42	Sanayide Çalışıyor	İskenderun
DG 4	DÖ Çalışıyordu/ DS Çalışmıyor	Evli	14 Kız, 12 Kız 8 Erkek	38	Sanayide Çalışıyor, Ortaokul Mezunu	Antakya
DG 5	DÖ Direksiyon Eğitmeni/	Evli	Çocuk Yok	44	Ticaret Üniversite Mezunu	Urfa
DG 6	Çalışmıyor	Eşi Ölmüş	Toplam 10 Çocuk, 7 Kız	-	-	-

Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar için Uygulama ve Araştırma Merkezi (SOYAÇ) Hakkında Kısa Bilgi

Maltepe Üniversitesi Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar için Uygulama ve Araştırma Merkezi (SOYAÇ), suça sürüklenen ve suç mağduru çocuklara yönelik rehabilitasyon hizmetlerine yönelik sistemin yenilenmesini, Çocuk Koruma Kanunu ve çocuk adalet sistemi ile ilgili olarak verilen hizmetlerin iyileştirilmesini, çocuk istismarının ve çocuğa yönelik şiddetin önlenmesini amaçlamaktadır (Bronfenbrenner, 1979; Bademci ve Karadayı, 2013). Bu hedeflere ulaşabilmek için bilimsel temelli çalışmalar yapmak ve alanın ihtiyaçları doğrultusunda araştırmalar yürütmek gerekmektedir. Bu çerçevede SOYAÇ, yapılan araştırmaların etkili ve verimli olması için alanında uzman kişilerle işbirliği yapmaktadır (John-Steiner ve Mahn, 2012). Bu amaçla Türkiye'de ilk kez 18 Mart 2010 tarihinde Maltepe Üniversitesi bünyesinde 'Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar için Uygulama ve Araştırma Merkezi (SOYAÇ)' kurulmuştur (Bademci ve Karadayı, 2015).

Halen SOYAÇ, Türkiye'de bir üniversite bünyesinde sokakta yaşayan ve çalışan çocuklarla çalışan tek merkezdir. Bu durum SOYAÇ'ı Türkiye'de sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar için önemli bir kurum haline getirmektedir. SOYAÇ, 14 yıldır Maltepe Üniversitesi'nin bir parçası olmanın avantajlarıyla sokakta yaşayan ve çalışan çocuklara daha

kapsamlı ve sürdürülebilir hizmetler sunabilmektedir (Bademci et al., 2019). Üniversitenin akademik birikimi ve altyapısı SOYAÇ'ın araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemektedir. Ayrıca üniversitenin geniş öğrenci ve akademisyen kadrosu da SOYAÇ'ın faaliyetlerini gönüllü olarak desteklemektedir. SOYAÇ, sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar için kalıcı çözümler üretmek amacıyla çeşitli paydaşlarla işbirliği yapmaktadır. Bu kapsamda SOYAÇ, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör kuruluşları ile birlikte çalışmaktadır (Nakkula, 2009; Fania ve Ghemi, 2011).

SONUÇ

Kahramanmaraş merkezli büyük depremden sonra ve özellikle SOYAÇ faaliyetleri, çocuklar ve onların bakımından sorumlu olan kişiler açısından, afetlerde uygulanabilecek araştırma ve psiko-sosyal destek uygulamaları üzerine yoğunlaştırılmıştır. Bu kapsamda hazırlanan "Deprem ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zarar Görebilirlik: Kadınların Katmerli Deprem Deneyimleri, Hatay, 2023" araştırma projesi, tamamlanmak üzeredir.

Bu araştırma kapsamında deprem bölgesinde önceden planlanan konteyner-kentlerden birinde kadınların ve ailelerin ihtiyaçlarının karşılanması için kadınlara ve gençlere yönelik bir "Tekstil Atölyesi" kurma şansı olmuştur. Bu atölye, SOYAÇ Çalışanları ve Gönüllüleri olan araştırma ekibinin bireysel imkânlarıyla ve bir tekstil atölyesinin sahiplerinin destekleriyle bölgeye bağış olarak gönderdikleri iyi durumdaki altı adet profesyonel dikiş makinesi ile faaliyete geçirilmesi planlanmaktadır. Afet durumlarında ve sonrasında bu bölgelerde yaşayanları teşvik edecek projelerin hayatın yeniden inşası için son derece önemli olduğu araştırmayı yürütenler tarafından gözlemlenmiş olup araştırmanın süreç içinde bir eylem araştırmasına dönüşmesi kaçınılmaz olmuştur.

Teşekkür

Hataya giderek orada görüşmeleri yüz yüze yapan araştırma ekibi üyelerinden Prof. Dr. Belma AKŞİT ve Deniz ERBEN ile görüşmelerin çözümlemesinde destek olan Batuhan KALAYCIOĞLU ve proje asistanımız Zahide ÖZDEMİR'e çok teşekkür ederiz. Ayrıca projenin başvuru sürecine hazırlanılmasında büyük emek veren Tuğçe Aysu GÜMÜŞ'e de teşekkürü bir borç biliriz. Yukarıda bahsedilen tekstil atölyesi Deniz ERBEN ve Batuhan KALAYCIOĞLU'nun özverili çabaları sayesinde gerçekleşmiştir. Son olarak Hatay'daki görüşmelerin düzenlenmesinde emeği geçenlere ve özellikle bizi kabul ederek içtenlikle sorularımızı yanıtlayanlara minnettarız.

KAYNAKÇA

- Altunoğlu, Y. Ç., Gülfıdan, Ş., Yarar, B., User, İ., Demez, G., Kümbetoğlu, B., & Mozakoğlu, M. (2007). Depremden 5 yıl sonra Düzce ilinde değişen toplumsal, ekonomik ve kişisel yaşam. Erişim adresi: <https://openaccess.marmara.edu.tr/entities/publication/d6facfbc-ee2a-4d58-a286-75a71ecca505/full>.
- Bademci, H. Ö., Warfa, N., Bağdatlı Vural, N., Karadayı, E. F., Yurt, S. ve Karasar, Ş. (2019). Teachers' perceptions of an attachment-informed psychosocial programme for school children with social and emotional problems in Istanbul, Turkey. *Journal of Social Work Practice: Psychotherapeutic Approaches in Health, Welfare and the Community*. <https://doi.org/10.1080/02650533.2019.1611550>
- Bademci, H.Ö. ve Karadayı, E. F. (2013). Working with street boys: Importance of creating a socially safe environment through social partnership, and collaboration through peer-based interaction. *Child Care in Practice*, 19(2), 162-180.

- Bademci, H. Ö., & Karadayı, E. F. (2015). Attachment intervention through peer-based interaction: Working with Istanbul's street boys in a university setting. *Children and Youth Services Review*, 49, 20-31.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Demirci, K., & Avcu, T. (2021). Afet süreçlerinde kadın bireylerin yaşadığı sorunlar ve çözüm önerileri: İzmir ili örneği. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1638849>.
- Fania, T., & Ghemi, F. (2011). Implications of Vygotsky's zone of proximal development (ZPD) in teacher education: ZPTD and self-scaffolding. International Conference on Education and Educational Psychology (ICEEPSY) - Social and Behavioral Sciences, 29, 1549-1554.
- Jain, N. (2023). What is a Focus Group? Definition, Questions, Examples and Best Practices. Erişim adresi: <https://ideascale.com/blog/what-is-a-focus-group/>.
- John-Steiner, V., & Mahn, H. (2012). Sociocultural approaches to learning and development: A Vygotskian framework. *Educational Psychologist*, 31(3/4), 191-206.
- Karancı, N. A., Alkan, N., Akşit, B., Sucuoğlu, H., & Balta, E. (1999). Gender differences in psychological distress, coping, social support and related variables following the 1995 Dinar (Turkey) earthquake. *North American Journal of Psychology*, 1(2), 189-204.
- Kasapoğlu, M. A. ve Ecevit, M. C. (2001). *Doğu Marmara 1999 depreminin sosyolojik araştırması: Hasarları azaltma ve toplumu depreme hazırlıklı kılma*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Nakkula, M. J. (2009). Transforming self-control through peer relationship. *Reclaiming Children and Youth*, 17(4), 35-40.